

Häradsvallen i Mantorp

Häradsvallen 1:133 samt del av Viby-Olofstorp 4:4 och Fall 1:12,
Viby socken, Mjölby kommun, Östergötland

Annica Ramström

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2017:49

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Häradsvallen i Mantorp

Häradsvallen 1:133 samt del av Viby-Olofstorp 4:4 och Fall 1:12,
Viby socken, Mjölby kommun, Östergötland

Annica Ramström

Lst dnr 431-2710-17

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Östergötlands län med platsen för
utredningen markerad med en röd prick.*

© 2017 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2017:49

Författare Annica Ramström

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Undersökningsområdet sett från söder.

Foto Om inte annat anges är fotografierna tagna av Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_170001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte	8
Metod	8
Resultat	8
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	10
Bilagor	14
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	14

Figur 1. Översiktskarta över Mantorp med den aktuella utredningsplatsen markerad med rött. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Inför kommunens arbete med detaljplan inom fastigheten Härads-vallen 1:133 samt del av fastigheterna Viby Olofstorp 4:4 och Fall 1:12 har Arkeologgruppen AB genomfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom berörda fastigheter.

Utredningsområdet, som uppgick till cirka 14 000 kvadratmeter, var beläget i de centrala delarna av Mantorp. Sammanlagt drogs 19 schakt om sammantaget cirka 140 löpmeter med ett varierat djup på 0,2–0,4 meter inom ytan.

Hela ytan hade genomgått olika typer av markberedningar med allt ifrån avschaktning av markhorisonter till uppfyllningar med matjord för att skapa plana ytor på en sydöstsluttning.

I ett av schakten (S209) hittades en härd vilken bedömdes som ensamliggande då det inte framkom ytterligare anläggningar trots för-tätad schaktning i närområdet. I övrigt hittades inget av arkeologiskt eller antikvariskt intresse.

Inledning

Inför kommunens arbete med detaljplan inom fastigheten Härads-vallen 1:133 samt del av fastigheterna Viby Olofstorp 4:4 och Fall 1:12 har Arkeologgruppen AB genomfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom berörda fastigheter. Arbetet genomfördes under våren 2017 av Annica Ramström och Helmut Bergold. Uppdragsgivare var Mjölby kommun och Länsstyrelsen i Östergötland var beslutande i ärendet.

Bakgrund och kulturmiljö

Utredningsområdet, som uppgick till cirka 14 000 kvadratmeter, var beläget i de centrala delarna av Mantorp, mellan riksvägen i norr och järnvägen i söder. Öster om ytan fanns en blandad bostadsbebyggelse bestående av flerfamiljshus och radhus medan ytan i väster gränsade mot industritomter. Det högsta partiet av utredningsområdet låg på 114 meter över havet och hela ytan lutade svagt mot sydöst med en höjdskillnad på fyra meter mellan den högsta och lägsta punkten. Utredningsområdet hade en blandad karaktär och nyttjades i en rad olika syften. Huvuddelen av ytan mot norr utgjordes av äldre industri-mark. Själva fabriksbyggnaden fanns inte längre kvar utan hade rivits och grävts bort vilket givit upphov till en grop som var cirka 40x25 meter stor i nord-sydlig riktning och 3–4 meter djup. Gropen nyttjas idag som sandtag då undergrunden består av gul sand. Mellan den nedlagda fabriken och radhusen i öster fanns en gräsmatta. Här planerar kommunen att dra en gång- och cykelväg varför denna del ingick i utredningsområdet. I söder fanns en iordningställd fotbollsplan

och en boulebana. I utredningsområdet ingick även en bit av Fallvägen och en vändplan. Då vägen och vändplanen nyttjades dagligen gjordes inga schakt här.

I utredningsområdets omedelbara närhet finns inga kända forn-lämningar. De närmaste lämningarna ligger cirka 1,2–1,3 kilometer öster om utredningsytan och utgörs av en boplats med okänd utbredning (RAÄ-nr Viby 61). Vid sökschaktsgrävning på platsen hittades sju härdar, tre gropar, två stolphål, två kulturlager och en recent stenkonstruktion. Boplatsen ¹⁴C-daterades till stenålder, mesolitikum (Klange & Dardel 2013).

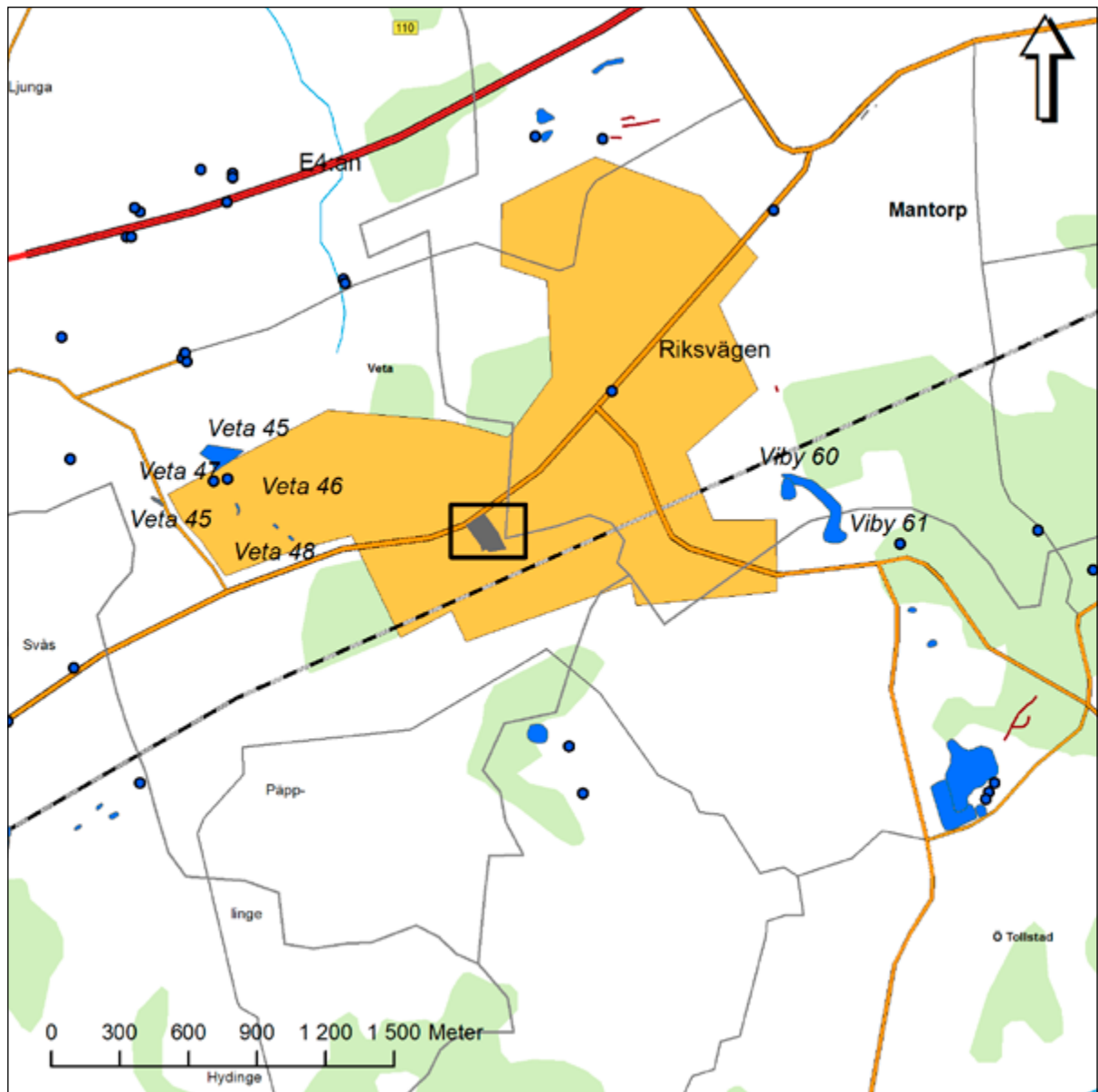
Vid platsen för ovanstående boplats finns också lämningen efter en gårdstomt (RAÄ-nr Viby 60). Gårdstomten, som har en utbredning på 100x65 meter, återfinns på den häradsekonomiska kartan och på en geometrisk avmätning från år 1701, enligt författarna ovan. Syd-väst om gårdstomten togs ett antal sökschakt upp i samband med en särskild arkeologisk utredning år 2012. Vid utredningen hittades två kulturlager, en avfallsgrop och ett stolphål. Samtliga anläggningar kunde knytas till 1701 års bebyggelse.

Cirka 1,2 kilometer nordväst om utredningsområdet finns forn-lämningen RAÄ-nr Vreta 45 som utgörs av ytterligare en boplats. Vid en arkeologisk undersökning av platsen år 2005 hittades cirka 750 anläggningar som i huvudsak bestod av härdar, stolphål och pinnhål, kulturlager, gropar, diken och rännor. Ett flertal hus identifierades. Sammanlagt registrerades omkring 400 fynd. Boplatsen dateras i huvudsak till förromersk – romersk järnålder (Stenvall 2009).

Ett hundratal meter söder om RAÄ-nr Vreta 45 hittades vid en arkeologisk utredning år 2007 en stenrad ovanpå två förkolnade stockar (RAÄ-nr Vreta 47). Utöver detta fanns ett lager av tegelflis och vad som tolkades som en igenstenad vattendamm. Lämningarna låg inom Vreta medeltida prästgårdstomt, vilken har en oviss utsträckning (Elfstrand 2008).

Ytterligare söder om RAÄ-nr Vreta 45 och 47 hittades, under samma utredning som RAÄ-nr Vreta 47 påträffades, boplatsen RAÄ-nr Vreta 46. Anläggningarna inom boplatsen bestod av tre härdrester, två sotfläckar, en kokgrop, ett pinnhål samt ett kulturlager. En trolig datering uppskattades till järnålder (Elfstrand 2009). Ett hundratal meter söder om boplatserna och närmare utredningsområdet hittades, vid samma utredning som ovan, fossil åkermark (RAÄ-nr Vreta 48). De båda odlingsytorna dateras även de som förmodligen hörande till äldre järnålder (Elfstrand 2008).

Det historiska kartmaterialet visar att utredningsområdet har legat som uppodlad åkermark under gården Fall i historisk tid.

Figur 2. Närområdet kring Mantorp med de i texten omnämnda fornlämningarna markerade med blått och utredningsområdet markerat med grått. Skala 1:15 000.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att fastställa om fornlämning/fornlämningar skulle komma att beröras av den nya detaljplanen. Ytterligare ett syfte var att resultaten från den arkeologiska utredningen skulle kunna användas som ett fullgott underlagsmaterial i den fortsatta besluts- och planeringsprocessen.

Metod

Arbetet inleddes med arkiv-, litteratur- och kartstudier samt en genomgång av de digitala arkiven. Först gjordes en sökning i Fornsök med nedladdning av objekt registrerade i FMIS i syfte att klarlägga den befintliga fornlämningsbilden i området. Vidare gjordes en kontroll av eventuella tidigare arkeologiska insatser i form av utredningar eller undersökningar i området. Efter det gjordes en genomgång och djupanalys av Lantmäteriets historiska kartmaterial på nätet, vilket innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv samt Lantmäterimyndighetens kartarkiv. Syftet var att hitta eventuella försvunna bebyggelseenheter eller andra idag försvunna, men tidigare karterade lämningar inom utredningsområdet. Statens Historiska Museums fynddatabas har använts för att spåra arkeologiska lösfynd i området.

Efter arkivstudierna genomfördes en fältinventering, vilket innebar att utredningsområdet besiktigades okulärt i syfte att hitta tidigare ej kända forn- och/eller kulturlämningar ovan mark och för att bedöma eventuella boplatslägen inom ytan. Vid fältinventeringen utnyttjades resultaten från arkivstudierna som vägledning till hur marken nyttjats tidigare.

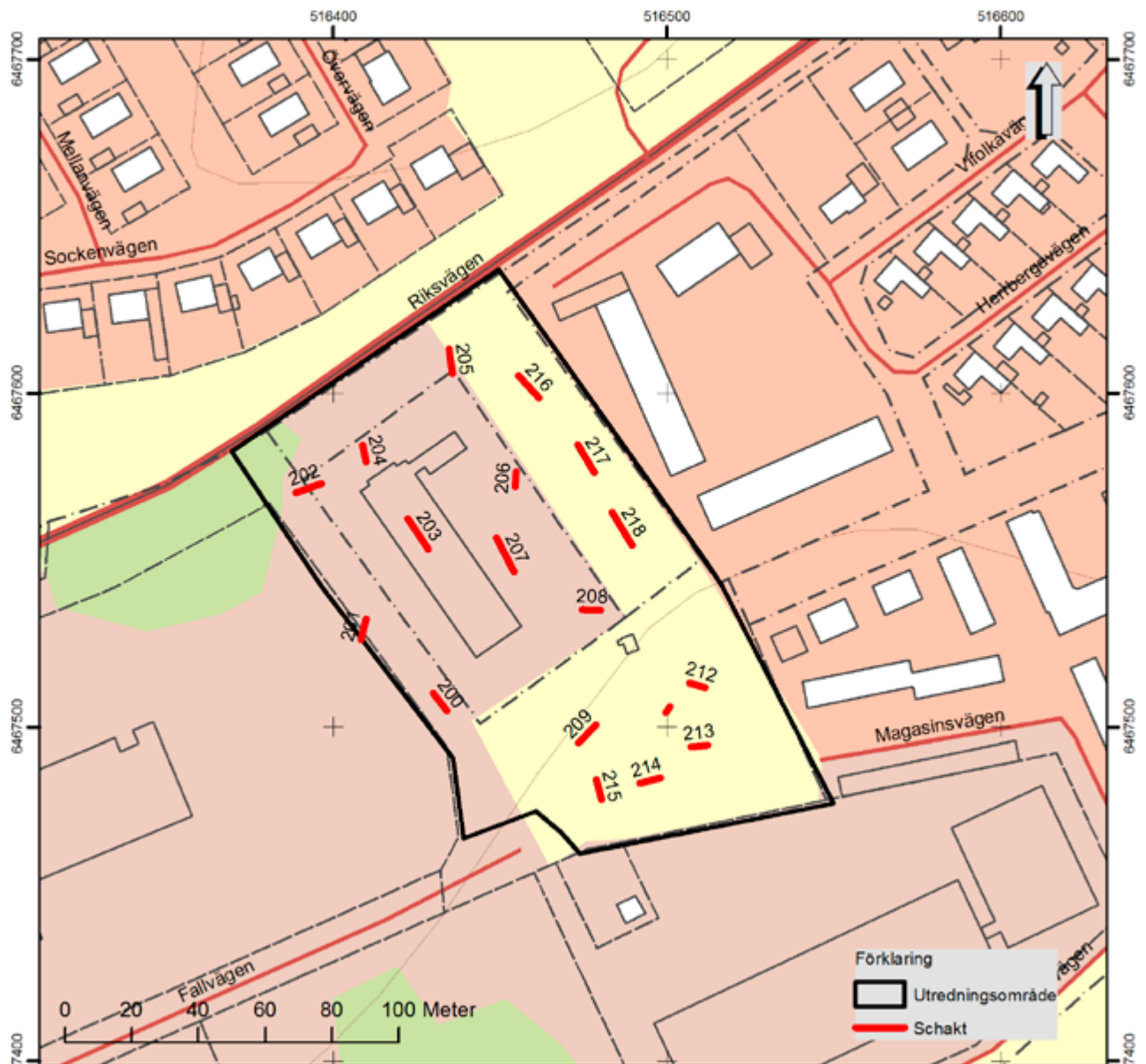
Då hela ytan bedömdes som ett bra förhistoriskt boplatssläge genomfördes utredningsgrävning i form av sökschakt över området. Schaktningen genomfördes skiktvis ned till steril botten. Samtliga schakt och anläggningar mättes in med handhållen GPS och beskrevs.

Resultat

Sammantaget drogs nitton schakt om cirka 140 löpmeter. Schakten hade varierande djup på 0,2–0,4 meter, med ett vanligaste djup på 0,25–0,3 meter.

Schakten som låg inom den gamla industritomten visade en likartad stratigrafi där sterilen av gul sand kom direkt under ett påfört lager med singel. Schakten utanför industritomten hade även de en likartad stratigrafi som bestod av gräs, följt av matjord och en steril av gul sand.

Stratigrafin inom industritomten gjorde att den tolkas som urschaktad vid något tillfälle då sterilen kom direkt under dagens marknivå. Vid urschaktningstillfället har hela markhorisonten skalats av och

Figur 3. Schaktplan med samtliga schakt som drogs inom utredningsområdet. 1:3 000.

förmodligen även den översta delen av sterilen. Ett parti i nordvästra hörnet hade fortfarande den ursprungliga marknivån bevarade. Här var marken omkring 0,3–0,4 meter högre än på resterande del av tomten. Den fabriksbyggnad som stått på tomten har i söder haft en källargrund och hela ytan kring den var nu bortschaktad vilket givit upphov till en 3–4 meter djup grop mitt på tomten.

Söder om industritomten finns idag en anlagd fotbollsplan och här hittades en ensamliggande hård i schakt S209. Hården var 0,6–0,7 meter i plan med sot, kol samt skärvig och skörbränd sten i ytan. Hården låg direkt under gräsmattan, i sterilen, och forsatte in i den södra schaktkanten. I hårdens omedelbara närhet hittades en knacksten samt ett

kvartsavslag. Inga av fynden togs tillvara. Inga ytterligare anläggningar påträffades trots tät schaktning. Hela ytan där fotbollsplanen är belägen är kraftigt markberedd i samband med anläggandet av planen. Här har vissa ytor schaktats ur medan andra fyllts upp med matjord för att skapa en plan yta i den annars naturliga sluttningen mot sydöst. Förutsättningen för att hitta ytterligare anläggningar bedöms som liten.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra i vilken mån det förekom fornlämningar inom detaljplaneområdet. Den arkeologiska utredningen omfattade kart- och arkivstudier, fältinventering och utredningsgrävning.

Utredningen genomfördes i enlighet med den fastställda tidplanen samt följde den uppställda undersökningsplanen och kostnadsberäkningen utan avvikelser.

Referenser

Tryckta källor

Elfstrand, B. 2008. *Arkeologisk utredning, etapp 2 och förundersökning i form av antikvarisk kontroll. Två nyupptäckta boplatser och odlingsytor samt rester efter Vreta gamla prästgårdstomt.* Riksantikvarieämbetet, UV Öst, rapport 2008:63.

Klange, J. & Dardel, E. 2013. *Furuträd. Boplatsslämningar från mesolitikum och tidigmodern tid.* Två arkeologiska utredningar etapp 1 och 2. Utredningar inom del av Furuträd 1:5 samt del av Viby-Olofstorp 4:4, Viby socken, Mjölby kommun, Östergötland. Arkeologikonsult rapport 2013:2567 och 2568.

Stenvall, J. *En långvarig boplatser i Vreta.* Inför nyplanerade villatomter i Manstorps västra utkant, RAÄ 45 boplatser, inom fastigheten Vreta 5:5, Vreta socken, Mantorp, Mjölby kommun, Östergötlands län. RAÄ UV Öst rapport 2009:35.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Ekonomiska kartan, 1948, Sya. Rikets allmänna kartverk akt J133-8f3d68

Häradsekonomiska kartan, 1868-77, Mjölby, Rikets allmänna kartverk akt J112-45-6

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Östergötland
Kommun	Mjölby
Landskap	Östergötland
Socken	Viby
Fastighet	Häradsvalen 1:133, Viby-Olofstorp 4:4, Fall 1:12
Fornlämningsnummer	—
Lämningstyp	
—	
Datering	
—	
Typ av undersökning	
Arkeologisk utredning etapp 1 och 2	
Länsstyrelsens beslutsdatum	
2017-04-21	
Länsstyrelsens diarienummer	
431-2710-2017	
Arkeologgruppens projektnummer	
Ag2017_27	
Projektleddning	Annica Ramström
Personal	Helmut Bergold
Undersökningstid	2017-05-15 till 2017-05-16
Exploateringsyta	14.000m ²
Undersökt yta	142 löpmeter
Inmätningsteknik	GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000
Arkiv	
Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.	
Digitalt arkiv	
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.	
Fynd	
Inga fynd omhändertogs.	

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Samtliga schakt grävdes med en skopbredd om 1,8 meter.

Schaktnr	Längd/m	Djup/m	Beskrivning	Anläggningar
200	7	0,2	Under ett 0,05 meter tjockt påfört lager av singel fanns den sterila marken som bestod av gul sand.	
201	10	0,25	Under ett 0,05 meter tjockt påfört lager av singel fanns den sterila marken som bestod av gul sand.	
202	7	0,35	Under ett 0,3 meter tjockt lager av matjord återfanns sterilen av gul sand. I öster en nedgrävd ledning.	
203	12	0,2	Under ett 0,15 meter påfört gulbrunt sandlager fanns den sterila gula sanden.	
204	6	0,3	Under ett 0,3 meter tjockt lager av matjord återfanns sterilen av gul sand.	
205	8	0,4	Under ett 0,35 meter tjockt lager av matjord återfanns sterilen av gul sand.	
206	10	0,35	Under ett 0,3 meter tjockt lager av påfyllt grus fanns steril lera.	
207	10	0,4	Under ett 0,3 meter tjockt lager av matjord återfanns sterilen av lera.	
208	9	0,25	Under ett 0,2 meter tjockt lager av matjord återfanns sterilen av gul sand.	
209	4	0,15	Under en 0,05 meter tjock gräsmatta fanns den sterila gula sanden.	1A210, en hård.
211	5	0,25	Under en 0,05 meter tjock gräsmatta fanns den sterila gula sanden.	
212	5	0,25	Under en 0,05 meter tjock gräsmatta fanns den sterila gula sanden.	
213	5	0,23	Under en 0,05 meter tjock gräsmatta fanns den sterila gula sanden.	
214	6	0,5	Under den 0,05 meter tjocka gräsmattan fanns ett påfyllt matjordslager som var 0,3 meter tjockt. Under matjorden fanns den sterila gula sanden.	
215	8	0,3	Under en 0,05 meter tjock gräsmatta fanns den sterila gula sanden.	
216	12	0,2	Under en 0,05 meter tjock gräsmatta fanns den sterila gula sanden.	
217	8	0,3	Under den 0,05 meter tjocka gräsmattan fanns ett påfyllt matjordslager som var 0,2 meter tjockt. Under matjorden fanns den sterila gula sanden.	
218	10	0,3	Under den 0,05 meter tjocka gräsmattan fanns ett påfyllt matjordslager som var 0,2 meter tjockt. Under matjorden fanns den sterila gula sanden.	

